

Veze u teritorijalnoj odbrani na privremeno zaposednutoj teritoriji

Pojava nuklearnih, hemijskih i bioloških borbenih sredstava, elektronskih sredstava, i druge savremene ratne tehnike i naoružanja neposredno je uticala na povećanje broja elemenata u operativnim i borbenim porecima jedinica zaraćenih strana i na stvaranje osnovnih preduslova za vođenje borbenih dejstava u svim vremenskim uslovima i na svakom zemljištu. Analogno tome, na privremeno zaposednutoj teritoriji može se očekivati veći broj agresorovih jedinica, sredstava podrške i elemenata pozadinskog obezbeđenja, što će predstavljati objekte napada jedinica teritorijalne odbrane i drugih snaga opštenarodne odbrane. Ovo će, svakako, višestruko povećati i obim informacija o agresoru, neophodnih komandantu za donošenje odluke i komandovanje jedinicama u borbi.

Međutim, nije problem samo u povećanju obima već i u tome što informacije vrlo brzo zastarevaju u uslovima savremenih borbenih dejstava, a komandantu su potrebne uvek sveže informacije. Otuda su brzina i kontinuitet rada na prikupljanju, prenošenju i korišćenju informacija o agresoru i o vlastitim snagama jedan od najvažnijih uslova za pravovremeno organizovanje i sinhronizovano vođenje borbenih dejstava svih snaga opštenarodne odbrane na privremeno zaposednutoj teritoriji. Ovo tim više što je, i pored višestruko povećane pokretljivosti, udarne snage i vatrene moći jedinica, odluka komandanta i dalje osnova za komandovanje.

Za brzo prenošenje i uspešno korišćenje prikupljenih informacija o agresoru i za što efikasnije rukovođenje i komandovanje snagama opštenarodne odbrane u tako složenom borbenom ambijentu, kakva će biti privremeno zaposednuta teritorija, komando-

vanje u teritorijalnoj odbrani mora imati sigurnu i neprekidnu vezu na celoj dubini dejstava.

Sušтина planiranja, organizovanja i korišćenja veze u teritorijalnoj odbrani na privremeno zaposednutoj teritoriji bila bi u tome da se sve raspoloživo ljudstvo i sredstva ratne tehnike veze jedinica veze u teritorijalnoj odbrani, sistemi javnih i funkcionalnih veza i sredstava veze drugih imalaca na privremeno zaposednutoj teritoriji, kao i sredstva veze zaplenjena od agresora pravovremeno i na najcelishodniji način organizuju i koriste za obezbeđenje neophodnih veza komandovanja, sadejstva, obaveštavanja i javljanja.

Uslovi u kojima se organizuje i koristi veza

Na privremeno zaposednutoj teritoriji veza se organizuje i koristi u mnogo složenijim uslovima u odnosu na slobodnu teritoriju. Složenost uslova je posledica, pre svega, specifičnosti borbenih dejstava jedinica teritorijalne odbrane, uticaja agresora na veze, zatim stanja i mogućnosti stacionarnih sistema veza, kao i pokretnih veza štabova i jedinica teritorijalne odbrane, koje se zabacuju ili ostavljaju na privremeno zaposednutoj teritoriji radi nastavljanja kontinuiteta borbenih dejstava.

Borbena dejstva jedinica teritorijalne odbrane na navedenoj teritoriji imaju specifičan karakter, s obzirom na uslove u kojima se vode. Naime, agresor će nastojati da svojim oružanim snagama i okupacionim sistemom održi posednute izuzetno značajne objekte, odnosno prostorije s jedne strane, dok će jedinice teritorijalne odbrane i druge snage opštenarodne odbrane neprekidno ispoljavati borbena dejstva po tim snagama i objektima sa druge strane. To će veoma mnogo uticati ne samo na organizaciju komandovanja i sadejstva već i na vezu u celini kao na sredstvo komandovanja. S tim u vezi posebno se ističu ove specifičnosti:

— borbena dejstva će se izvoditi u veoma različitim uslovima u pogledu vremena, zemljišta, širine prostora i odnosa snaga, a jedinice teritorijalne odbrane mogu dejstvovati samostalno ili u sadejstvu sa ostalim snagama opštenarodne odbrane sa čvršćom centralizacijom ili većom decentralizacijom komandovanja. U toku pomenutih dejstava može doći do iznenadnih i brzih promena situacija, što će, najčešće, zahtevati izmene i dopune ili donošenje potpuno nove odluke o daljem angažovanju snaga na privremeno zaposednutoj teritoriji a možda i snaga sa slobodne teritorije o če-

mu moraju biti pravovremeno obavешtene snage koje dejstvuju na široj teritoriji. Vreme kao prostor postaje tada izuzetno značajan činilac — ono što se u prošlom ratu merilo satima, danas se meri minutama i sekundama. Stoga se mora svesti na minimum vreme koje je potrebno za prikupljanje podataka neophodnih za procenu nastale situacije i izdavanje odgovarajućih naređenja izvršiocima. Otuda veza ima veliku ulogu, složen i nimalo lak zadatak od čijeg uspešnog rešenja u dobroj meri zavisi izvršenje borbenog zadatka snaga teritorijalne odbrane. Zato veza mora biti kvalitativno i kvantitativno organizovana i prostorno usmerena ne samo na prostoru predstojećih borbenih dejstava, već i šire;

— borbeni dejstva će se istovremeno izvoditi na više objekata napada primenom različitih oblika borbe i karakterističnim načinom postrojavanja elemenata borbenog poretka jedinica (na primer: snage za napad, snage za obezbeđenje, snage za ubacivanje, vatrena grupa, rezerva i dr.), a mogu se izvoditi samostalno ili u direktnoj ili posrednoj vezi sa borbenim dejstvima jedinica JNA na frontu. Stoga brojnost i raznovrsnost elemenata borbenog poretka i njihovo sukcesivno uvođenje u borbu zahteva raznovrsnu i racionalnu organizaciju veze. Takva veza bi morala da obezbedi punu sinhronizaciju rada svih snaga opštenarodne odbrane (uključujući i jedinice teritorijalne odbrane koje dejstvuju sa slobodne teritorije i jedinice JNA na frontu, ako se sadejstvo organizuje) prema cilju, mestu i vremenu dejstava. Prema tome, značaj veze sadejstva dolazi do punog izražaja, ali je njena realizacija vrlo otežana, pre svega, zbog relativno velike međusobne udaljenosti komandnih mesta sadejstvujućih štabova i komandi;

— izrazita dinamičnost i brzina izvođenja borbenih dejstava rastresitost, pokretljivost i pregrupisavanje jedinica radi obezbeđenja nadmoćnosti snaga za postizanje određenog cilja (na primer, agresoru se nameću uslovi i način borbe u vreme i na mestu gde je ne očekuje ili gde njegova tehnika ne može doći do punog izražaja itd.) nalažu potrebu za organizovanjem pokretne i vrlo elastične veze komandovanja i sadejstva. To znači da štabovi i jedinice manevarske strukture moraju imati svoje autonomne veze (radio i kurirske), spremne da budu upotrebljene u svako doba i da uspešno funkcionišu i u najtežim uslovima korišćenja, odnosno da taktičko-tehničke performanse sredstava veze omogućavaju njihovu upotrebu u svim situacijama i da su nezavisna u pogledu izvora električne energije, a da ne umanjuju pokretljivost komandi, štabova i jedinica veze;

— pretpotčinjavanje jedinica JNA odgovarajućim štabovima teritorijalne odbrane i obrnuto, kao i obrazovanje privremenih operativno-taktičkih sastava različite organizacije i namene zahteva punu organizacionu osposobljenost veze da ih prihvati i uključi u vezu komandovanja, odnosno da im omogući izlazak iz sastava matičnih štabova i komandi, bez narušavanja sistema komandovanja. Drugim rečima, jedinice bi trebalo da budu obezbeđene podacima za razradu svojih veza nezavisno od toga da li se nalaze pod komandom matičnog štaba ili su pretpotčinjene, a štabovi da imaju u rezervi, u prvom redu, potrebne radio-podatke i najpotrebnija radio-sredstva;

— relativno veliki broj neposrednih komandnih i sadejstvjujućih veza, kao i dosta velika rastojanja između štabova i između štabova i jedinica čine organizaciju veze glomaznom, a eksploataciju prilično sporom. Očigledno, takva veza ne bi mogla da zadovolji potrebe komandovanja, zbog čega se glomaznost i sporost moraju otkloniti ili bar svesti u granice tolerantnosti u procesu njenog planiranja i organizovanja;

— potrebe za neprekidnim prikupljanjem obaveštajnih i drugih podataka o agresoru i njihovo prenošenje do pravog mesta i u pravo vreme traži neprekidnu i efikasnu vezu obaveštavanja i javljanja na široj prostoriji. To pretpostavlja angažovanje i radio-amaterskih i drugih odgovarajućih društvenih stručnih organizacija.

Navedene karakteristike borbenih dejstava jedinica teritorijalne odbrane ukazuju na činjenicu da se veza ne može organizovati prema nekom ustaljenom šablonu već, naprotiv, da mora imati originalna rešenja. Takvim rešenjima morali bi se obezbediti uslovi za neprekidno komandovanje na privremeno zaposednutoj teritoriji, a naročito pri prelasku jedinica s jednog oblika borbe na drugi, odnosno pri naglim i iznenadnim promenama situacije.

Ceneći značaj veze u sklopu komandovanja na privremeno zaposednutoj teritoriji, agresor će nastojati da što više oteža uslove za organizovanje i održavanje uspostavljenih veza štabova i jedinica teritorijalne odbrane. To bi činio, pre svega, radi toga da naruši organizaciju rukovođenja i komandovanja u teritorijalnoj odbrani, a zatim da obezbedi svojim snagama uspešnu i što povoljnije uslove za realizaciju planiranih borbenih i drugih dejstava protiv snaga opštenarodne odbrane na privremeno zaposednutoj teritoriji. S tim u vezi agresor će primenjivati elektronska dejstva samostal-

no ili zajedno sa drugim merama i dejstvima, radi otkrivanja, prisluškivanja i ometanja veza, odnosno uništavanja izdvojenih stanica i centara veze.

Za brze intervencije i aktivna dejstva po pomenutim elementima veze agresor će, verovatno, angažovati svoje »specijalne snage«. Te snage su, uglavnom, opremljene helikopterima, oklopnim i elektronskim sredstvima, a obučavaju se za protivpartizanska dejstva. U izvođenju akcija te snage se oslanjaju na svoje, eventualno ubačene, obaveštajno-izviđačke grupe ili pojedince. Za prikupljanje, obradu i dostavljanje prikupljenih obaveštajnih i drugih podataka i informacija koriste se savremenim elektronskim i drugim sredstvima.

Sve to ukazuje na permanentno prisutnu opasnost za vezu teritorijalne odbrane, utoliko više što se za *posledice, koje nastaju kao rezultat uspelog radio-izviđanja agresora, saznaje vrlo kasno ili, najčešće, nikako*. Zbog toga se problemu planiranja i organizovanja veza na privremeno zaposednutoj teritoriji mora prilaziti s puno studioznosti, a korišćenju organizovanih veza sa maksimalnom odgovornošću i elastičnošću.

Mogućnosti veza na privremeno zaposednutoj teritoriji biće znatno smanjene i u pogledu kapaciteta i frekvencije prenošenja saopštenja, a i u korišćenju pojedinih vrsta veze. Na to ukazuju ove okolnosti:

— stacionarni sistemi veza oružanih snaga i preduzeća PTT saobraćaja (osnovni sistemi veza na koje se oslanjaju štabovi i jedinice teritorijalne odbrane), kao i funkcionalni sistemi veza drugih imalaca biće, više ili manje, porušeni. Veze između privremeno zaposednute i slobodne teritorije biće, najverovatnije, u prekidu. Pojedine delove pomenutih sistema veza, koji su ostali ispravni i kojim bi štabovi i jedinice mogli da se koriste, agresor će nastojati da stavi pod što čvršću kontrolu;

— radio i kurirska veza postaju osnovne vrste veza, ali zbog intenzivnog agresorovog radio-izviđanja upotreba radio-veze se svodi na minimum. To znači da teret veze, u pojedinim situacijama, pada na kurirsku vezu koja će teško moći da zadovolji potrebe komandovanja.

Radi potpunijeg sagledavanja stanja i mogućnosti veza na privremeno zaposednutoj teritoriji trebalo bi, između ostalog, imati u vidu:

— stanje ljudstva i sredstava ratne tehnike veze štabova i jedinica, mogućnosti njihovog korišćenja na privremeno zaposednutoj teritoriji, s obzirom na taktičko-tehničke osobine;

— stanje jedinica veze komandi i jedinica JNA i ostalih snaga opštenarodne odbrane koje se stavljaju pod komandu štaba teritorijalne odbrane;

— obim izučenosti i pripremljenosti teritorije po vezi u miru, stepen razvijenosti i pripremljenosti radio-amaterskih organizacija za angažovanje na zadacima veze.

Takođe, treba imati u vidu da će popuna jedinica veze vojnim obveznicima kritičnih specijalnosti veze biti izrazito ograničena, dok će potrebe biti relativno velike s obzirom na gubitke koji se mogu očekivati. Biće, takođe, otežana i izrada dokumenata za kriptozastitu i njihovo dostavljanje korisnicima.

Prema izloženom, vrlo su male mogućnosti za organizaciju veza štabova i jedinica osloncem na stacionarne sisteme javnih i funkcionalnih veza i na sredstva veze drugih imalaca. Stoga se štabovi i jedinice oslanjaju na svoja formacijska sredstva, naročito u početnom periodu dejstava na privremeno zaposednutoj teritoriji. Međutim, kad god je moguće treba se koristiti stacionarnim sistemima javnih i funkcionalnih veza, jer formacijska sredstva, u prvom redu izvore za napajanje, treba čuvati što je moguće više.

Karakteristike veze

Rukovođenje i komandovanje u teritorijalnoj odbrani na privremeno zaposednutoj teritoriji ostvaruje se, pored postojanja uslovno nazvane »idejne veze«, tehničkim sredstvima veze i kuririma.

Polazeći od toga, kao i od uslova u kojima se organizuje i koristi veza na privremeno zaposednutoj teritoriji, nekih osnovnih karakteristika savremenog rata i značaja veze mogu joj se postaviti, između ostalih, ovi zahtevi:

— da štabovima i jedinicama obezbedi uslove za neprekidno rukovođenje i komandovanje preko sredstava veze kada se pretpostavljeni štab i potčinjeni štabovi i jedinice nalaze na privremeno zaposednutoj teritoriji, odnosno kada se pretpostavljeni štab nalazi na slobodnoj, a potčinjeni štabovi i jedinice na privremeno zaposednutoj teritoriji i kada se pretpostavljeni štab i izvestan broj potčinjenih štabova i jedinica nalaze na slobodnoj, a ostali potčinjeni štabovi i jedinice na privremeno zaposednutoj teritoriji;

— da štabovima i jedinicama obezbedi uslove za neprekidno sadejstvo s odgovarajućim jedinicama JNA i ostalim snagama opštenarodne odbrane, uključujući snage na frontu i susednim slobod-

dnim i privremeno zaposednutim teritorijama, odnosno da obezbedi neprekidno komandovanje tim snagama kada se stave pod komandu štaba koji rukovodi borbenim dejstvima na dotičnoj teritoriji;

— da štabovima obezbedi pouzdanu vezu sa rukovodstvom društveno-političke zajednice kada je agresor zaposeo celu teritoriju društveno-političke zajednice, pa se i štab i rukovodstvo nalaze na privremeno zaposednutoj teritoriji, odnosno kada je agresor zaposeo deo teritorije, pa se rukovodstvo nalazi na slobodnoj, a štab na privremeno zaposednutoj teritoriji i obratno;

— da štabovima i jedinicama obezbedi uslove za neprekidno, brzo i tačno prenošenje obaveštajnih i drugih podataka o agresoru sa šire prostorije;

— da učesnicima u radio-vezama štabova i jedinica omogućiti brz i jednostavan izlazak iz radio-mreža prilikom pretpotčinjavanja odgovarajućim jedinicama JNA, kao i ponovni ulazak kada se vraćaju u sastav matičnih štabova (jedinica), odnosno da obezbedi uslove za prihvatanje jedinica JNA i drugih operativno-taktičkih sastava;

— da obezbedi što potpuniju zaštitu tajnosti prenosa pisanih i govornih saopštenja preko sredstava veze u svim uslovima.

Navedeni zahtevi se, u suštini, svode na to da se komandovanje u teritorijalnoj odbrani obezbedi neprekidna i što pouzdanija veza s pretpostavljenim, potčinjenim i sadejstvjućim štabovima i komandama, kao i sa rukovodstvima društveno-političkih zajednica u svim uslovima borbenih i drugih aktivnosti na privremeno zaposednutoj teritoriji. Na taj način ostvaruje se jedan od osnovnih preduslova za neprekidno rukovođenje i komandovanje, kao i racionalnu upotrebu snaga i sredstava u borbenim dejstvima i drugim oblicima pružanja otpora agresoru. Za uspešnu realizaciju postavljenih zahteva veza mora, pored već poznatih karakteristika, biti najjednostavnije organizovana, raznovrsna, elastična, racionalna po mestu i vremenu, da se brzo i lako prilagodi uslovima u kojima se koristi.

Najjednostavnija organizacija veze podrazumeva najkraći prenosni put između pretpostavljenog, potčinjenog i sadejstvjućih štabova i jedinica, kao i između štabova i rukovodstava odgovarajućih društveno-političkih zajednica. Takođe, ona pretpostavlja korišćenje one vrste veza, pa i sredstva veze, koja u datim uslovima nude optimalne mogućnosti za prenošenje saopštenja i zaštitu njihove tajnosti. Prednosti takve organizacije veze su očigledne. Pre svega, smanjuje se broj elemenata, odnosno posrednika na spojnom putu, povećava se brzina uspostavljanja veze i prenošenja saopšte-

nja, poboljšava se kvalitet prenosa, dok zaštita tajnosti podataka postaje pouzdanija. Dakle, najjednostavnijom organizacijom veze znatno se dobija u kvalitetu i zaštiti veza od izviđačko-diverzantskih aktivnosti agresora.

Međutim, trebalo bi imati u vidu da jednostavna organizacija veze ne isključuje primenu raznovrsnih veza, niti isključuje potrebu za korišćenjem kanala veze odgovarajućih organa društveno-političkih zajednica, odnosno susednih štabova teritorijalne odbrane, kao i jedinica JNA. Organizovanje i korišćenje raznovrsnih veza na privremeno zaposednutoj teritoriji predstavlja, naprotiv, objektivnu neminovnost s obzirom na neizvesnosti koje sobom nose uslovi u kojima se organizuje i koristi veza. Stoga je normalno da se organizuje više vrsta veze da bi se u datoj situaciji uspešno koristila bar jedna, tako da komandovanje ne ostane sasvim bez veze. No, biće i takvih situacija kada se neće moći da koristi ni jedna od organizovanih veza. U tom slučaju komandovanje će biti prinuđeno da ostane samo na »idejnoj vezi«. Ta veza nalazi svoje pravo mesto u sistemu rukovođenja i komandovanja u teritorijalnoj odbrani, a posebno na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Elastičnost veze teritorijalne odbrane uopšte i, posebno, na privremeno zaposednutoj teritoriji ima izuzetno veliki značaj za kontinuitet rukovođenja i komandovanja zbog toga što se elastičnom organizacijom obezbeđuju uslovi za neprekidno funkcionisanje veze u svim uslovima i vidovima borbenih dejstava. Elastičnost veze može se ostvariti, pored primene poznatih načela, i ovim postupcima:

— organizacijom raznih vrsta veze i njihovim dovođenjem na odgovarajuće centre veze (u prvom redu na pokretne centre veze) radi integracije pokretnih i stacionarnih veza i njihovog preusmeravanja prema korisnicima. Time se omogućuje da se korisnicima, tj. komandovanju daju na korišćenje one vrste veza, odnosno kanali veza koji u datim uslovima obezbeđuju najveću brzinu komuniciranja i zaštitu tajnosti prenosa saopštenja;

— korišćenjem obilaznih kanala veze u pokretnim vezama odgovarajućih organa društveno-političkih zajednica ili potpunim oslanjanjem na postojeću organizaciju veza tih organa, a takođe i korišćenjem kanala veze u pokretnim vezama odgovarajućih komandi i jedinica JNA kada uslovi dozvoljavaju;

— organizacijom neposrednih veza, pre svega radio i kurirska, između pretpostavljenog i potčinjenih i između sadejstvjujućih štabova i jedinica, formacijskim sredstvima i ljudstvom i organizacijom veze s osloncem na odgovarajuće elemente veze javnih i funkcionalnih sistema veza gde je god moguće;

— najcelishodnijim korišćenjem centara veze na komandnim mestima štabova teritorijalne odbrane i centara veze na ratnim lokacijama rukovodstava društveno-političkih zajednica, ne samo na privremeno zaposednutoj već i na slobodnoj teritoriji. Svojim rasporedom i međusobnom povezanošću ti centri veze čine izvesnu »rešetku veze« u vezama teritorijalne odbrane. Umešnim planiranjem i svrsishodnim korišćenjem »rešetke veze« obezbeđuju se uslovi i za, tako neophodnu, žilavost veze u teritorijalnoj odbrani. Štabovima i jedinicama pružaju se mogućnosti da, posredstvom »rešetke veze«, održavaju neprekidnu vezu i onda kada svojim sredstvima veze ne mogu zadovoljiti potrebe za vezom, odnosno da pokriju rastojanje do učesnika;

— umešnom upotrebom rezerve sredstava veze, naročito radio-sredstava zaplenjenih od agresora, kao i radio-sredstava radio-amaterskih organizacija i drugih imalaca tih sredstava na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Racionalnost veze pretpostavlja takvu organizaciju koja obezbeđuje korišćenje i uspešno funkcionisanje bar jedne vrste veza bez obzira na okolnosti u kojima se održava i koristi. To znači da mora funkcionisati bar samo kurirska, samo radio ili samo signalna veza. Međutim, ako se organizuje više raznorodnih veza i ako postoje realni uslovi za njihovo održavanje, racionalnost veza se ispoljava aktiviranjem prvo one vrste veza čije pozitivne osobine najpotpunije dolaze do izražaja, a negativne se svode na najmanju meru. Kada se takve mogućnosti jedne vrste veza iscrpe, aktivira se druga odgovarajuća vrsta i tako redom. Prema tome, pozitivne osobine svih vrsta veza koje se koriste integrišu se i daju nov kvalitet veze, dok se negativne osobine svake vrste veza posebno svode na najmanju meru. Takvim korišćenjem veza agresor ne može eksploatisati negativne osobine ili, pak, njihova eksploatacija neće bitnije uticati na vezu i rad štabova i jedinica teritorijalne odbrane.

Brzo i na vreme uspostavljanje organizovanih veza, naročito radio i radio-relejnih, i njihovo strogo namensko korišćenje ima veliki značaj za komandovanje i zaštitu veze od izviđačko-diverzantskih dejstava agresora. Stoga, sve veze moraju da budu uspostavljene do planiranog roka. Proces rada pri uspostavljanju i održavanju veza, takođe, mora biti isti kao na slobodnoj teritoriji. Pravovremeno i brzo uspostavljanje veze može se ostvariti:

— razradom planova veze štabova i jedinica za duži vremenski period i definisanjem postupaka organa veze dotičnih štabova i jedinica po vremenu, mestu i cilju; kada se veze ne mogu realizovati onako kako su planirane;

— smišljenim radom i najširim oblikom korišćenja dežurne radio-službe štaba teritorijalne odbrane koji rukovodi borbenim dejstvima;

— visokokvalifikovanim i psiho-fizičkim zdravim i sposobnim radio-telegrafistima i drugim poslužiocima sredstava veze;

— osamostaljivanjem organa veze štabova i jedinica potrebnim elementima za planiranje i organizovanje svojih veza, kao i za izradu odgovarajućih izvršnih dokumenata veze za vezu sa pretpostavljenim i sadejstvujućim štabovima i jedinicama;

— pravovremenim izdavanjem naređenja i dostavljanjem izvođa iz plana veze jedinica JNA i drugim snagama opštenarodne odbrane koje se pretpotčinjavaju štabovima, odnosno jedinicama, kao i postavljanjem preciznijih zahteva organima veze i jednovremenim i sinhronizovanim radom organa i jedinica veze svih snaga opštenarodne odbrane na uspostavljanju i održavanju planiranih veza;

— znalačkim korišćenjem postojećih veza javnih i funkcionalnih sistema bez unošenja svojih formacijskih sredstava i s njihovim unošenjem radi dopune vlastitih autonomnih veza;

— pravovremenom pripremom jedinica veze za zabacivanje na privremeno zaposednutu teritoriju koja se ogleda u rasterećivanju jedinica od suvišnih sredstava i opreme veze i popuni ljudstvom kritičnih VES-ova veza, izvorima električne energije za napajanje sredstava veze i najpotrebnijim rezervnim delovima. Posebnu pažnju treba posvetiti jedinicama veze koje će izvršavati težišne zadatke, odnosno koje će se za izvršenje zadataka koristiti, uglavnom, tehničkim sredstvima veze.

Međutim, trebalo bi naglasiti da se rasterećivanje jedinica veze od glomaznih i nepodesnih sredstava i opreme čini izuzetno, s obzirom na to da se prilagođavanje sredstava veze potrebama i mogućnostima za korišćenje na privremeno zaposednutoj teritoriji rešava materijalnim formacijama jedinica veze. No, ako konkretna situacija nalaže da se jedinice veze rasterete od izvesnih sredstava veze, rasterećivanje bi trebalo ostvariti tako da se sačuva njihova puna upotrebna vrednost pri ponovnom korišćenju. Naime, ta sredstva trebalo bi predavati organima vlasti (mesnim zajednicama) na čuvanje ili ih ostavljati na unapred određena i pripremljena mesta.

Jedinice veze trebalo bi popuniti, po mogućnosti, odgovarajućim radio-sredstvima zaplenjenim od agresora. Prednost ovakve popune je očigledna.

Poštujući uslovnosti koje proizlaze iz navedenih karakteristika veze i umešnim njihovim ugrađivanjem u planove veza štabova i

jedinica teritorijalne odbrane, mogli bi se obezbediti vrlo povoljni uslovi za stabilnu i pouzdanu vezu komandovanja i sadejstva. Takođe, organizovane veze mogu se brzo i lako prilagođavati svakoj novonastaloj situaciji.

Planiranje i organizovanje veze

Pri planiranju i organizovanju veze za potrebe komandovanja u teritorijalnoj odbrani na privremeno zaposednutoj teritoriji trebalo bi poći od toga da štabovi i jedinice (pre zabacivanja ili ostavljanja na privremeno zaposednutoj teritoriji) imaju organizovane veze komandovanja i sadejstva. Zbog toga veze se, načelno, ne organizuju iznova već se postojeća organizacija veze štabova i jedinica dopunjava i prilagođava novonastaloj situaciji i potrebama komandovanja. Dopuna se vrši sa onim vrstama veze, odnosno kanalima veze u okviru jedne vrste veza koji komandovanju mogu da obezbede optimalne uslove za rad u datoj situaciji.

Izmenama u organizovanim vezama izvesne vrste veza delimično se ili u celosti ukidaju, dok druge (kao kurirska i signalna) moraju biti više usklađene i povezane s odgovarajućim vezama organa društveno-političkih zajednica. Ovo zbog toga što društveno-političke zajednice imaju dobro organizovanu i široko razvijenu mrežu kurirskih i signalnih veza.

Izmene i dopune u vezama štabova i jedinica trebalo bi vršiti samo kada je to neophodno uz nastojanje da promena u vezama bude što je moguće manje i da se time ne otkriju rejoni razmeštaja jedinica i drugo. Prilagođavanje veze sadejstva između snaga opštenarodne odbrane na privremeno zaposednutoj i slobodnoj teritoriji trebalo bi takođe izvoditi s potrebnom oprežnošću. Agresor je posebno zainteresovan da otkrije to sadejstvo i da preko tih veza prati rad snaga na obe teritorije, te da svojim snagama preduzima odgovarajuće akcije.

Obim i način prilagođavanja postojećih veza štabova i jedinica novonastaloj situaciji i potrebama komandovanja zavisi, pored ostalog, od:

— nivoa štabova i jedinica, razvijenosti postojećih veza dotičnih štabova i jedinica i mogućnosti da se te veze prilagode potrebama komandovanja;

— popunjenosti i stanja jedinica veze štabova i jedinica teritorijalne odbrane, kao i od stanja javnih i funkcionalnih sistema veza i mogućnosti da budu korišćeni za potrebe teritorijalne odbrane;

— broja i jačine jedinica JNA i drugih snaga opštenarodne odbrane koje se stavljaju pod komandu štaba i od oblika i načina izvođenja manevra pri zabacivanju štabova i jedinica na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Međutim, ako u organizaciji komandovanja i sadejstva nastupe takve promene da se dopunama i izmenama u postojećoj organizaciji veza ne mogu zadovoljiti potrebe komandovanja za vezom, pristupa se iznova organizovanju veze. Stoga su organi veze obavezni da neprekidno prate razvoj borbenih dejstava i da, shodno situaciji i elementima dobijenim od pretpostavljenog, permanentno procenjuju situaciju po vezi tražeći adekvatna rešenja za prilagođavanje postojećih veza komandovanja i sadejstva potrebama komandovanja.

Mogućnosti za korišćenje pojedinih vrsta veze

Polazeći od teškoća koje prate organizovanje i održavanje veze na privremeno zaposednutoj teritoriji, štabovi i jedinice teritorijalne odbrane koriste sve vrste veza koje se mogu organizovati i održavati formacijskim sredstvima veze i ljudstvom ili sredstvima veze zaplenjenim od agresora, odnosno sistemima veza drugih imalaca podrazumevajući stacionarne i pokretne veze. Prema tome, štabovi i jedinice mogu se koristiti radio, radio-relejnim, žičnim, kurirskim i signalnim vezama.

a) Radio-veza

Radio-veza predstavlja osnovnu, često i jedinu vrstu veze (pored kurirske) komandovanja i sadejstva na privremeno zaposednutoj teritoriji. Takav značaj ova veza ima zbog mnogih pozitivnih i već poznatih osobina. Stoga se radio-veza organizuje u svim vidovima i uslovima borbenih dejstava, a upotrebljava se, načelno, kada se druge vrste veza ne mogu održavati ili, pak, zbog sporosti u prenošenju saopštenja ne mogu zadovoljiti potrebe komandovanja. Takođe, upotrebljava se i u situacijama kada se prenošenjem saopštenja jedino radio-vezom, čak i po ceni rizika, obezbeđuju potrebni uslovi za izvršenje borbenog zadatka.

Radio-veza se održava radio-stanicama visokog, vrlo visokog i još viših frekventnih opsega neposredno između učesnika ili posredno preko retranslacionih i međustanica. Radio-veza na vrlo visokom frekventnom opsegu intenzivnije se koristi u odnosu na visokofrekventni opseg, zbog toga što su veze na tom opsegu manje osetljive na elektronska dejstva, na promenu uslova dan — noć, kao i na jonizaciju atmosfere izazvane, eventualno, nuklearnim udarima i dr.

Upotreba radio-stanica velike snage mora biti ograničena ili zabranjena, te su štabovi prinuđeni da se koriste radio-stanicama srednje i male snage. Međutim, rastojanja između pojedinih štabova su, najčešće, veća od dometa upotrebljenih radio-stanica. Tada se veza ostvaruje posredovanjem radio-stanica susednih štabova ili drugih snaga. No, ako situacija nalaže, komandovanje se može odlučiti da se za predaju saopštenja aktiviraju radio-stanice velike snage. Pri korišćenju tih radio-stanica predaja se mora izvršiti za što kraće vreme. Ali, kratkoća rada na predaji ne sme ići na štetu razumljivosti sadržaja i kvaliteta prenosa saopštenja. Potrebna brzina, odnosno kratkoća zadržavanja na predaji može se postići korišćenjem uređaja za brzu (komprimiranu) predaju saopštenja, jer se njime može za nekoliko sekundi predati i najduži telegram u vojnim vezama.

Biće slučajeva, i to ne retkih, kada će samo pretpostavljeni štab biti u mogućnosti da upotrebi radio-stanicu velike snage za predaju saopštenja potčinjenim i sadejstvjućim štabovima i jedinicama. Takav način predaje primenjuje se kada je neminovno da saopštenja pravovremeno dođu do izvršilaca. To su, najčešće, kratka saopštenja kojim se potvrđuje ispravnost rada potčinjenih ili im se daju nova dopunska naređenja za dalji rad, odnosno za usmeravanje rada sadejstvjućih snaga. Potreba za takvom intervencijom može nastati kao rezultat samoinicijativnog rada potčinjenih i postignutog uspeha, koji treba što potpunije eksploatisati ili zbog pojave novih elemenata i postupaka u dejstvima snaga agresora koji bi mogli da pogoršaju operativno-taktičku situaciju na određenoj prostoriji.

Zbog značaja sadržaja saopštenje se može ponoviti na istoj ili drugoj frekvenciji, odnosno može da se predaje istovremeno na dve frekvencije. Umesto potvrde prijema preko sredstava veze, izvršioci pristupaju odmah izvršenju primljenog naređenja i na taj način najčešće potvrđuju prijem.

Radio-veza se organizuje u radio-mrežama i radio-pravcima. Broj učesnika u radio-mrežama može biti različit. U većini slučajeva on je znatno veći od ustaljenog načela, jer nema potrebe za održavanjem intenzivne veze sa svim učesnicima u mreži. Aktiviranje učesnika u radio-mrežama vrši se sukcesivno, kako se snage angažuju u borbenim dejstvima, dok se frekvencija prenošenja saopštenja usklađuje s intenzitetom aktivnosti odnosnih učesnika. Ostali učesnici prate rad u mreži. Upravnoj radio-stanici javljaju se na njen zahtev ili u planirano vreme. Međutim, ako neko od njih ima neophodnu potrebu da stupi u vezu sa upravnom radio-stanicom, može to učiniti preko dežurne radio-službe pretpostavljenog ili u samoj mreži, ali izuzetno.

Ma koliko izgledalo glomazno, takvo grupisanje učesnika i način održavanja radio-vezom, ima značajnu prednost i odraz je stanja i problema radio-veza, kao i izraz potrebe komandovanja za tom vrstom veze na privremeno zaposednutoj teritoriji.

b) *Radio-telefonska veza*

Radio-telefonska veza je vrlo pogodna za vezu komandovanja i sadejstva štabova i jedinica teritorijalne odbrane i ostalih snaga opštenarodne odbrane. Uloga tih veza dolazi posebno do punog izraza pri korišćenju u kombinaciji s postavljanjem pokretnih repetitora i aktiviranjem rezervnih kanala, tj. rezervnih frekvencija. Kompatibilnost i uvezanost radio-telefonskih mreža značajan je čini-lac za pokrivanje šire teritorije i uključivanje većeg broja korisnika.

c) *Radio-relejna veza*

Radio-relejna veza organizuje se u radio-relejn timer pravcima osloncem na radio-relejna čvorišta stacionarnih veza oružanih snaga i drugih imalaca (u granicama tehničkih mogućnosti), kao i osloncem na pokretna radio-relejna čvorišta odgovarajućih jedinica JNA (u određenim uslovima) ili neposredno formacijskim sredstvima štabova i jedinica. Međutim, zbog osetljivosti elemenata stacionarnih veza na dejstva agresora sa zemlje i iz vazduha, kao i zbog nedovoljne prilagođenosti radio-relejnih uređaja potrebama teritorijalne odbrane na privremeno zaposednutoj teritoriji vrlo su ograničene mogućnosti za organizovanje i održavanje te vrste veza. Ali, potpunijom »rešetkom« radio-relejnih veza (gde bi, pored stacionarnih, postojala i rezervna i pokretna čvorišta) i prilagođava-

njem sredstava uslovima korišćenja na pomenutoj teritoriji radio-relejna veza imala bi mnogo veću i značajniju ulogu u sklopu ostalih veza.

Radio-relejna veza vrlo često se koristi za povezivanje centara veze štabova teritorijalne odbrane na privremeno zaposednutoj teritoriji s odgovarajućim centrima veze preduzeća PTT saobraćaja ili stacionarnim centrima veze oružanih snaga na slobodnoj teritoriji. Na taj način štabovi ulaze u sistem veza pomenutih imalaca i preko njih ostvaruje vezu sa štabovima, komandama i jedinicama koji su priključeni na centre veze tih sistema. Ta veza je naročito značajna ako su žične veze između obeju teritorija u prekidu. Ostvaruje se neposrednom organizacijom radio-relejnog pravca, i to formacijskim sredstvima.

Za realizaciju radio-relejnih veza osloncem na radio-relejna čvorišta štabovi moraju imati formacijska sredstva (krajnju i međustanicu) kojim uspostavljaju pravac do čvorišta.

d) *Žična veza*

Mogućnosti za korišćenje žičnih veza biće svedene, najverovatnije, na minimum. Te veze mogu se koristiti na kraćim rastojanjima, po deonicama i uz ugradnju umetaka poljskim telefonskim kablom ili da žični pravci budu nasleđeni od jedinica JNA. Na komandnim mestima štabova i jedinica organizuje se telefonska veza, takođe, poljskim kablom. U gradovima i urbanim sredinama postoji mogućnost da se telefonska veza koristi na principu korišćenja krajnjih korisnika. Razume se da vođenje razgovora u tom slučaju mora biti prilagođeno žargonu koji se primenjuje pri komuniciranju preko PTT sredstava, ali tako da sadržaj saopštenja koje se prenosi bude sasvim jasan za primaoca a nerazumljiv za agresora. Žična veza se, takođe, koristi u kombinaciji sa drugim vrstama veze, u prvom redu, sa radio i kurirskom vezom.

e) *Kurirska veza*

Kurirsku vezu organizuju i održavaju svi štabovi i jedinice teritorijalne odbrane saglasno svojim potrebama i mogućnostima. Ona je vrlo korisna i značajna vrsta veze za rukovođenje i komandovanje, s obzirom na složenost borbenog ambijenta i ograničenih mogućnosti za korišćenje drugih vrsta veze. Mada je kurirska veza dosta spora u odnosu na druge veze, odnosno na eventualne promene koje mogu nastati kao posledica upotrebe savremenih bor-

benih i drugih sredstava, ipak ona može biti zadovoljavajuće efikasna ako se njena organizacija i način korišćenja usklade sa mogućnostima i ciljem koji se želi njome postići.

Prenošenje pošiljki, pisanih i kraćih usmenih saopštenja ostvaruje se svraćanjem kurira na kurirske stanice štabova i jedinica ili na mestu za razmenu pošte, odnosno ostavljanjem pošiljke na ugovoreno i pripremljeno mesto. Pravci kurirske veze se, načelno, dele na deonice. Broj i dužina pojedinih deonica zavisi od dužine pravca, zemljišta, godišnjeg doba, gustine rasporeda i aktivnosti agresora. Za svaki pravac, odnosno deonicu planiraju se kuriri i odgovarajuća prevozna sredstva (za zimski i letnji period, za brdsko-planinsko i ravničarsko zemljište, za prelaz preko većih reka i sl.).

S obzirom na složenost borbenih i drugih uslova u kojim se održava kurirska veza pravce (deonice) bi trebalo pokrivati, gde god je to moguće, kuririma meštanima. Kuriri bi morali da budu psihofizički zdravi i sposobni za uspešno savlađivanje svih napora koje nameće održavanje veze na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Kurirska veza između štabova i jedinica održava se, uglavnom, na principu »k sebi«, a između štabova »od sebe«. Stariji štab organizuje vezu i upućuje redovne kurire. Vanredne kurire upućuju svi štabovi i jedinice teritorijalne odbrane i ostale snage opštenarodne odbrane, shodno potrebama.

Pored kurirskih stanica, koje se postavljaju na komandnim mestima štabova i jedinica, mogu se organizovati i tajne kurirske stanice. Organizacija i održavanje veze preko pomenutih kurirskih stanica sprovodi se načelno preko odgovarajućih organa i organizacija društveno-političkih (mesnih) zajednica. Razmeštaj tajnih kurirskih stanica, kretanje kurira, način razmene pošiljki, odnosno saopštenja i drugo reguliše se posebnim planom i uputstvom. Sve pojedinosti u vezi s organizacijom i funkcionisanjem tih veza moraju biti razrađene do detalja.

f) *Signalna veza*

Ova vrsta veze organizuje se i koristi za komandovanje, sa dejstvo, obaveštavanje i javljanje u štabovima i jedinicama teritorijalne odbrane svih nivoa komandovanja, bilo kao dopunska ili kao osnovna vrsta veze. Ona se koristi, ne tako retko, u kombinaciji sa drugim vrstama veze, tako da sa njima čini celinu. Takav način korišćenja naročito dolazi do izražaja kad agresor obavlja intenzivno goniometrisanje i ometanje radio i radio-relejnih veza. Upravo

u tim uslovima signalna veza morala bi da obavi glavni deo posla. Ona to i može, ali samo ako je dobra organizacija i uvežbanost sistema kao celine.

Organizaciju signalnih veza štabova i jedinica treba usaglasiti, u odgovarajućem obimu, s organizacijom signalnih veza društveno-političkih zajednica i, na taj način, obezbediti potrebne uslove za prijem signala obaveštavanja i drugih podataka sa šire prostorije.

U vezi s izloženim mogu se izvesti ovi zaključci:

Veza na privremeno zaposednutoj teritoriji ima opštu karakteristiku neujednačenosti. U pojedinim situacijama jedva zadovoljava minimalne potrebe, da bi u drugim sasvim zadovoljila. Mogućnosti veze znatno su smanjene, rad organa i jedinica su otežani, a uloga veze, kao sredstva komandovanja, postaje još izraženija. Veza mora biti izrazito fleksibilna zbog čega sistemi i sredstva veze drugih imalaca moraju naći adekvatnu primenu u vezama štabova i jedinica, a radio-amaterske organizacije i u obučavanju operatora veze (pogotovo radio-telegrafista) i mehaničara veze. Formacijska sredstva veze treba da budu prilagođena potrebama i uslovima korišćenja na privremeno zaposednutoj teritoriji, a ljudstvo dobro obučeno i osposobljeno za samostalni rad na zadacima veze.